

Nationalismit eilen, tänään ja huomenna

Jussi Pakkasvirta & Pasi Saukkonen (toim.): Nationalismit. WSOY 2004 Helsinki. 482 s.

■ Jussi Pakkasvirran ja Pasi Saukkosen toimittama teos on tuhti kokoelma nationalismien teorioista, historioista ja tulevaisuuksista. Tekijöiden tavoitteena on ollut kuroa umpeen teorioiden ja käytännön välistä kuilua siten että nationalismien teoriaa käsittelevien osioiden rinnalla on eri paikoissa ja eri aikoina esiintyneiden nationalismien kuvauksia. Toisena tavoitteena on ollut

laajentaa nationalismien kuvaa ulottamalla tarkastelu Euroopan ulkopuolelle.

Liian usein kansallisuusajattelun historiaa käsitellään länsieurooppalaisena so. lähinnä saksalaisena ja ranskalaisena ilmiönä, vaikka monet nykyisistä valtioista ja nationalistisista liikkeistä ovat alle sata vuotta vanhoja ja ovat syntyneet ja vaikuttavat tänä päivänä Euroopan ulkopuolella kuten teoksen toimittajat huomauttavat.

Kolmas tavoite on ollut pohtia nationalismien tulevaisuutta niin Euroopan unionin kuin globalisaation konteksteissa. Miten nationalismitutkimus auttaa ymmärtämään ja analysoimaan nyky maailmaa ja onko nationalismi katoamassa maailmasta, jossa rakennetaan yhteistä eurooppalaista identiteettiä tai jossa kiinnittyminen kansalliseen identiteettiin on yhtä trendikäs valinta kuin 'tavallinen kahvi kermalla' nuorekkaan kahvilaketjun kassalla?

Tavoitteet heijastuvat teoksen rakenteessa, joka on jaettu neljään osaan. Ensimmäisen osan, "Nationalismi ennen ja nyt" muodostavassa artikkelissa Pakkasvirta ja Saukkonen esittelevät nationalismitutkimuksen kehitystä, keskeisimpiä keskustelulinjoja (primordialistit, modernistit ja etnosymbolistit, essentialismi ja konstruktivistmi) ja uusia lähestymistapoja kuten postmodernismi sekä feministinen että postkolonialistinen tutkimus.

Seuraavassa osassa, "Käsitteitä, teorioita ja tulkintoja", Johannes Remy ottaa lähemmän tarkastelun kohteeksi primordialistien ja modernistien

välisen väittelyn kansakuntien ja kansallisen identiteetin synnystä näiden kahden eri lähtökohdan tunnetuimpien teoreetikoiden Ernest Gellnerin ja Anthony D. Smithin kautta. Seuraavaksi Jussi Pakkavirta esittelee nationalismitutkimuksen kolmannen *grand old manin* Benedict Andersonin ja hänen vaikutusvaltaisen ajatuksensa kansakunnista kuviteltuina yhteisinä. Pekka Valtonen tarkastelee etnisyyden ja kansakunnan suhdetta sekä etnisten konfliktien luonnetta ja Kirsi Mäki feminististä nationalismitutkimusta ja -tutkijoita. Toisen osan viimeisenä luku on Pasi Ihalaisen artikkeli kirkon ja papiston roolista kansakuntien rakentamisessa.

Kolmannessa osassa ”Nationalismien muotoja” mennään teorioiden esittelystä empiriaan eli erilaisiin paikallisiin nationalismeihin. Viimeisessä osassa ”Nationalismien tulevaisuus” Heikki Mikkeli pohtii eurooppalaisen identiteetin olemassaolon mahdollisuuksia ja Pauli Kettunen ”kansallisen kilpailukyvyn” ja globalisaation ristiriitaista suhdetta. Kettunen huomauttaa, kuinka nationalismi mielletään nykyään sellaisiin ääri-ilmiöihin kuten rasismi ja entisen Jugoslavian etniset konfliktit kuuluvaksi, eikä niinkään maailmanlaajuisen talouskilpailun osaksi. Kuitenkin kilpailuvaltiossa ”toimintaympäristöjä tuoteistetaan” etsimällä – ja keksimällä – paikallisia, alueellisia ja kansallisia traditioita.

Teoksen kirjoittajat lähtevät siitä, että nationalismia voidaan pitää ”tietynlaisena diskurssina ja tapana rakentaa ihmisten kokemaa sosiaalista to-

dellisuutta kansallisen retorikan ja käsitteistön pohjalta” (s. 40). Tätä määritelmää vasten jäin kaipaamaan sukupuolen vahvempaa läsnäoloa kirjoittajien pohdinnoissa. Sekä kansakunnat ja niitä ylläpitävät nationalistiset diskurssit että kansalaisten kokemaa todellisuutta ovat auttamattomasti sukupuolitettuja. Lisäksi toimittajat toteavat, että ”kenties vahvimmin omaksi nationalismitutkimuksen alalajikseen on kehittynyt sukupuolen ja kansallisuuden tutkimus” (s. 38). Itse en ehkä käyttäisi termiä ’alalaji’ sen helposti hierarkisoivan luonteen takia, vaan esimerkiksi ’erityisalaa’.

Positiivista on se, että teokseen on otettu mukaan feminististä nationalismitutkimusta käsittelevä teoreettinen luku, mutta muuten monista luvuista puuttuu sukupuoli lähes kokonaan. Moni kirjoittaja kyllä mainitsee, kuinka naiset ovat kansakunnan biologisia uusintajia, mutta samalla marginalisoituja kansallisessa järjestyksessä. Mitä tämä tarkoittaa paikallisten nationalismien kannalta, jää kuitenkin monelta lopulta pohtimatta. Huomiotta jää myös etnisyyksien rakentaminen sukupuolitetuilla, seksualisoiduilla ja ruumiillisilla tekijöillä. Esimerkiksi etnisissä konflikteissa manipuloidaan sukupuolen ja etnisyyden liittoa kuten Jugoslavian hajoamissodat osoittivat. On myös muistettava, että sukupuolia on (ainakin) kaksi. Esimerkiksi George L. Mossen maskuliinisuuksia kansakuntien rakentamisessa analysoivien klassikkotutkimusten hyödyntäminen olisi avannut uusia näkökulmia niin teoreettisiin

katsauksiin kuin tapaustutkimuksiinkin.

Teorian ja käytännön yhdistäminen on aina vaikeaa erityisesti kokoomateoksessa, jossa on monta kirjoittajaa. Tapaustutkimukset jäivät muista luvuista hieman irrallisiksi. Jonkin verran häiritsevää oli myös se, että paikallisia nationalismeja käsittelevissä luvuissa oli pitkälti sama rakenne, joka loi toistoa. Kieltämättä oppikirjassa, jossa pyritään luomaan yhtenäisyyttä ja esittelemään perusasioita, tällainen ratkaisu puolustaa paikkaansa.

Vahvimmillaan teos on teoreettisia lähtökohtia sekä lopun euronationalismia että globaalin talouskilpailun nationalistisia juonteita analysoivissa luvuissa. Kuten toimittajat esipuheessaan huomauttavat, on Suomesta puuttunut nationalismien teorioita ja lähestymistapoja esittelevä ja analysoiva ajankuvainen suomenkielinen teos. *Nationalismit* paikkaa tätä aukkoa erinomaisesti.

Johanna Valenius